

KICHIK YOSHDAGI BOLALARGA XORIJIY TILNI O'RGATISH USLUBLARI

Saparova Pokiza Nodir qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro universiteti Samarqand filiali 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Bu maqolada kichik yoshdagi bolalarga xorijiy tilni o'rgatish uslublari haqida bir qancha ma'lumotlar keltirilgan. Shuni ham aytib o'tish joizki so'nggi bir necha yil ichida chet tilini o'rganish o'z-o'zini rivojlantirishning bir usuli emas, balki zarurat bo'lib qoldi. Chet tili nafaqat maktablar va universitetlarda, balki ko'plab qo'shimcha maktabgacha ta'lim muassasalarida ham ta'limning majburiy tarkibiy qismiga aylantirildi. Bolalar bir tilda emas balki bir necha xorijiy tillarda ham ravon gapira olish qobiliyatiga ega bo'lmoqdalar. Ushbu maqolada shular haqida fikr yuritiladi.*

Kalit so'zlar: *Bola, ingliz tili, boshlang'ich ta'lim, qiziqarli o'yinlar, aqliy faoliyat, amaliy mashg'ulotlar, multfilmlar, topishmoqlar topish, ko'rgazmali qurollardan foydalanish.*

Yurtimiz mustaqillikka erishgandan so'ng mamlakatimizda chet tillarini o'rganishga katta e'tibor berib kelinmoqda. Jumladan, 2012-yil 10-dekabrda qabul qilingan «Chet tillarini o'rganish tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori hamda 2013–2014-o'quv yilidan boshlab umumta'lim maktablarining birinchi sinflarida xorijiy tillarni uzluksiz o'rgatishning joriy etilishi buning isbotidir.

Angliyalik bir olim “Dunyoga kelgan yangi chaqaloqning ruhini «top-toza paxtaga» o'xshatadi. Uning fikricha, bolaning «top-toza paxta» tarzidagi ruhiga nimalarni yozish mutlaqo katta odamlar ixtiyorlaridadir. Shuning uchun bolaning qanday odam bo'lib yetishishi, ya'ni unda qanday shaxsiy fazilatlarining tarkib topishi bola hayotdan oladigan tajribaga, o'zgaralar bilan muloqot jarayonida oladigan hayotiy tushuncha va tasavvurlariga bog'liqdir”, deb ta'kidlaydi Angliyalik olim Djon Lakk.

Yosh bolalarni ingliz tilini o'qitishda, bolalar asta-sekin kommunikativ kompetentsiya asoslarini rivojlantiradilar, bu ingliz tilini o'rganishning dastlabki bosqichida quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

- fonetik nuqtai nazardan to'g'ri takrorlash qobiliyati inglizcha so'zlar o'qituvchi, ona tili yoki ma'ruzachining orqasida, ya'ni eshitish diqqatini, fonetik eshitish va to'g'ri talaffuzni bosqichma-bosqich shakllantirish;

- inglizcha so'z boyligini o'zlashtirish, birlashtirish va faollashtirish;

- ma'lum miqdordagi sodda grammatik tuzilmalarni o'zlashtirish, izchil bayon tuzish.

Til o'rganish ham yosh davrlariga bog'liq. Psixologlarning fikricha, bolalar kattalarga nisbatan tilni tez va oson o'rgana oladilar. Bolalarda til o'rganishga

bo'lgan tabiiy tabiiylik, ularda taqlid qilish kuchli, kattalarga nisbatan bolalarning ko'pligi buning asosiy sabablaridandir. Hatto K.D.Ushinskiy ham shunday deb yozgan edi: “Bola biz bir necha yil ichida o'rgana olmaydigan darajada chet tilini bir necha oyda o'rganadi”. Shuni e'tiborga olish kerakki, 6–7 yoshli bolalar ma'lumotlar ma'nosini tushunib emas, uni mexanik tarzda yodlaydi. Buning uchun maktabgacha ta'lim tashkilotlari bolalariga ingliz tilini o'rgatishni grammatik berishdan boshlamasligi zarur. Aks holda chet tilini o'rgatishning dastlabki qadamidanoq bolani zo'riqtirib qo'yish mumkin.

Biz yashayotgan hozirgi zamonaviy hayotimizda nafaqat maktab, litsey, kollej o'quvchilari va oliy o'quv yurtlari talabalariga, balki maktabgacha ta'lim muassasalari tarbiyalanuvchilari va turli sohada ishlovchi xodimlarga ham chet tilini, xususan, ingliz tilini o'rgatish yo'lga qo'yilgan. Sababi iqtisodiy, fan va madaniy jihatdan rivojlangan davlatlarning tillarini o'rganish jahon ilm- fani va taraqqiyoti yutuqlarini egallashning bosh omilidir. Bilamizki, bolalar qiziquvchan, shu sababli kichik yoshidagi bolalarga chet tilini o'qitishda asosan o'yin , rasmlar , qo'shiq va she'rlardan , multfillardan foydalanish samarali usul hisoblanadi . Chunki ulardagi asosiy tushuncha miyasida rasmi holda tasvirlanadi . Bu esa o'z navbatida bizdan barcha o'rgatiladigan narsalarni shunga ko'ra tasvirlashni talab etadi. Maktabgacha ta'limda hamda boshlang'ich sinflarda ta'lim olayotgan bolalarning psixikasi qizqish va yoqtirish kategoriyasiga asoslangan. Yosh bolalar tabiatan yorqin va chiroyli narsalarga juda ham qiziqishadi va ko'p e'tibor berishadi. Shuning uchun ustoz va murabbiylar ko'proq o'yin metodlaridan foydalanishi samarali usul hisoblanadi.

Agar farzandingiz 3-7 yosh oraliq'ida bo'lsa, unda ingliz tilidagi multfilmlar qo'yib berish, ingliz tilidagi joy, meva, ranglar nomi yozilgan o'yinlar o'ynatish tavsiya qilinadi. Online materiallardan foydalansangiz, birgalikda tomosha qiling. Masalan, videoda qizil rangni “red” deb aytsa, savol berish orqali bola xotirasiga mustahkamlanishiga ko'maklashing. Mashina qanday rangda ekani, bu rang ingliz tilida nima deyiladi singari savollar berib, birgalikda shug'ullansangiz, tezroq natija kuzatiladi. Maktab yoshidagi bolalar uchun geymifikatsiya — o'yin mexanikasi yaxshi variant. Mashg'ulot davomida ko'rgazmali qurollar, suratlar, qo'llanmalar, kartalardan foydalaning. Shug'ullanish davomida yaxshi natija qayd qilsa, rag'batlantiring. Istagi bilan bog' lab motivatsiya bering

Bolajon 12 yosh bo'lsa, demak, siz unga til o'rganishi kerakligini jiddiyroq tushuntirishingiz mumkin, lekin murakkablashtirmang. Motivatsion usuldan foydalaning. Tilni yaxshi o'rgansa, kelajakda o'zi xohlaganidek mashina haydashini, sevimli futbol komandasi o'yinini stadionning o'zidan tomosha qilishini, sayohat qila olishi mumkinligini anglating. Bola psixologiyasidan kelib chiqib, yoqtirgan narsasi bilan hayotiy maqsadlarni bog'lab, til o'rgansa, o'sha narsaga erisha olishi mumkinligini bildiring. Bolani vazifaga ko'mib

tashlab, majburlab o'rgatishdan foyda yo'q, asosiysi, qiziqtirib o'zida xohish uyg'onishiga sababchi bo'ling, ammo nazorat qilib turishni yoddan chiqarmang.

Hozirgi kunda nafaqat maktab, litsey, kollej o'quvchilari va oliy o'quv yurtlari talabalariga, balki bog'cha tarbiyalanuvchilari va turli sohada ishlovchi xodimlarga ham chet tilini, xususan, ingliz tilini o'rgatish yo'lga qo'yilgan. Buning sababi bor, albatta. Iqtisodiy, fan va madaniy jihatdan rivojlangan davlatlarning tillarini o'rganish jahon ilm- fani va taraqqiyoti yutuqlarini egallashning bosh omilidir.

Xulosa qilib aytganda, kichik yoshdagi bolalarga til o'rgatish majburiyat sifatida emas, qiziqarli mashg'ulot tarzida olib borilishi, bir necha samarali usullardan foydalanib dars o'tish ularning kelajakda oladigan bilimlari uchun poydevor bo'lib xizmat qilishi mumkin. Til o'rganish kishilik jamiyatida bag'oyat muhim sohalardan hisoblanadi. Muloqot vositasi bo'lmish tilni tabiiy muhitda (oilada, jamoatchilik orasida) yoki uyushgan holda (darsda) amaliy egallash mumkin. Til hodisalariga oid bilimlar esa nazariy jihatdan o'rganiladi. Xalqaro munosabatlar avj olgan zamonamizda tillami bilish, ayniqsa, ko'p tillilik (poliglossiya) ulkan ahamiyat kasb etmoqda

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Jalolov J. Chet tili o'qitish metodikasi. – Toshkent., 2012: – 4 -bet.
2. Wilga M. Rivers. Teaching Foreign-Language Skills. 2nd ed. — Chicago and London: The University of Chicago Press, 1981, p.291.
3. Д. Д. Джалалов, Г. И. Стравчинская. Книга для учителя к учебнику английского языка для VI класса узбекской школы. — Ташкент: Укитувчи, 1973 (va keyingi nashrlari). — 23—27-betlar.
4. Zimnyaya I.A. Psychology of teaching foreign language at school/ M:Education, 1991-219p.
5. Н.А. Бонк Учебник английского языка. Бишкек 1997.
6. К.Д. Ушинский Собрание сочинений Том 10 Материалы к третьему тому Педагогической Антропологии 1950.
7. Rixon, S. Young learners of English: Some research perspectives. Harlow, UK: Longman, 1999.